

УДК 373.2.015.31:796]:81'373-053.4(045)

Чендеш А.Р.

студентка III курсу, спеціальність «Дошкільна освіта»,

Мукачівський державний університет

Кас'яненко О. М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач,

Мукачівський державний університет

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЛЕКСИЧНЕ ЗБАГАЧЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано чотири рівні мовленнєвого розвитку дитини з нормальним онтогенезом; схарактеризовано спеціальні ігри, основною метою яких є розвиток у дошкільників лексичної сторони мовлення; проаналізовано методику проведення різних видів ігор, що вирішують корекційно-розвивальних завдання.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, мовленнєвий розвиток, лексична сторона мовлення, гра, мовленнєві ігри.

The author of the article has analyzed four levels of speech development of a child with normal ontogeny; characterized special games, the main purpose of which is to develop the vocabulary of the lexical side of speech; the technique of carrying out different types of games that solve correction and developmental problems has been analyzed.

Key words: preschooler, speech development, lexical side of speech, game, speech games.

Вік дошкілля – це важливий етап у становленні та розвитку особистості. Надзвичайне значення в цей період відіграє створення оптимальних умов для мовленнєвої компетентності дитини. Тому одним із першочергових завдань є пошук ефективних методів і прийомів роботи, що сприяли б мовленнєвому розвитку вихованців.

На сьогодні одним із продуктивних напрямів роботи з розвитку мовленнєвої активності дитини визнано використання ігор з творчим та інтелектуальним навантаженням. І це не випадково, адже саме гра є провідним видом мовленнєвої діяльності в дошкільному віці. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань малюка. Немає необхідності доводити, що розвиток мовлення найтіснішим чином

пов'язаний із розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу, розвитком особистості в цілому.

На сучасному етапі розвитку логопедичної науки виділено й описано чотири рівні мовленнєвого розвитку дитини з нормальним онтогенезом (від 10 міс. до 7 років) у рамках психолінгвістичної періодизації цього розвитку (у лексичній і граматичній ланках), що є умовним еталоном його оцінювання. Такий онтогенетичний підхід дає можливість визначити не тільки рівень мовленнєвого розвитку дитини, але і виявити його відставання від вікової норми.

Згідно зазначеної періодизації, у 2 р. 3 міс. – 4 р. (третій рівень мовленнєвого розвитку) дитина у значній мірі засвоює синтаксичні значення за допомогою граматичних засобів мови. У цей час починає формуватися розуміння багатозначних слів. На цій основі з'являється “можливість засвоювати контекстуально зумовлене значення слова, у результаті чого починає формуватися його смислове різноманіття”.

На п'ятому році життя дитина засвоює логічні зв'язки між явищами, опановує різні типи лексичних значень, синтаксичну синонімію. У 2 р. – 2 р. 5 міс. за допомогою узагальнення дошкільник оволодіває всіма граматичними формами іменників, дієслів, парадигмою числа, дієвідміни тощо, формується морфологічна система словотворення. Після 4 років у дітей рівень морфологічної системи мовлення є досить високим, а також відбувається оволодіння всіма атиповими граматичними формами слів. Такий розвиток в 4 роки забезпечує дитині практично повне розуміння мовлення дорослих, а також можливість словесно оформити і виразити власні думки.

Соботович Є. у своїх працях [3] виділяє наступні критерії лексичного розвитку дошкільника з нормальним мовленням, які є орієнтовним еталоном.

1. Завершення формування фонологічних узагальнень, константність слухового сприймання.

2. Оволодіння дитиною різними рівнями лексичних узагальнень.

3. Засвоєння системи морфологічного словотворення.

4. Сформованість різних типів смислових зв'язків між словами.

У дошкільному віці гра є провідним видом діяльності дитини, ефективним методом та однією з форм навчання та виховання, яка стимулює мовленнєву активність дітей. Тому нами буде запропонована система мовленнєвих ігор, які вплинуть на лексичний словник дітей дошкільного віку.

«Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. Гра – величезне світло, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ» (В. Сухомлинський).

Дитину від народження оточує світ звуків, яким вона починає цікавитися вже в молодшому дошкільному віці. Важливо якомога раніше навчити дитину правильній вимові, умінню помічати та виправляти мовленнєві помилки, а таким чином — розвивати культуру мовлення дитини.

Дітям інколи важко відразу правильно відтворити почуте слово: чітко вимовити звуки в ньому, не порушити складову структуру слова.

Чіткість та чистота мовлення залежать від багатьох факторів:

- від стану и рухливості артикуляційного апарату;
- розвитку мовного дихання, що забезпечує нормальне звукоутворення;
- розвитку дикції;
- розвитку фонематичного слуху;
- уміння відрізнити одні мовленнєві звуки від інших, зокрема близькі за звучанням.

Прислухаючись до різних слів, «граючись» із ними, діти розвивають свій слух, артикуляцію, покращують вимову.

Ігри зі словом та звуком для дітей є не лише привабливими, а й корисними. Словесні ігри спрямовані на розвиток мовлення у дітей, уточнення та закріплення словника, на формування правильної звуковимови. Водночас вони є підґрунтям для активізації пізнавальної діяльності, розвитку розумових здібностей. У дошкільнят формується вміння висловлювати свою думку, робити висновки, застосовувати нові знання в різних життєвих ситуаціях [2].

Мовні ігри мають велике значення для розвитку мовлення і мислення дітей; вони активізують, збагачують їхній словниковий запас, покращують фонематичний слух у дітей, прищеплюють цікавість і любов до мови.

Розглянемо спеціальні ігри, основною метою яких є розвиток у дошкільників навичок мовленнєвої діяльності, а саме лексичного розвитку. Такі ігри можуть бути одно- чи багатоваріативними. Цінність останніх для роботи полягає у одночасному комплексному вирішенні кількох корекційно-розвивальних завдань.

Своєрідністю ігор такого типу є наявність конкретних меж, які створені чітко встановленими правилами. Перед початком гри педагог знайомить із ними дітей. Щоб бути учасником гри, дитині необхідно виконувати дані правила, тобто підпорядковувати свої бажання встановленим вимогам. Таке свідоме підпорядкування суспільно заохочуваним правилам і нормам становить зміст розвитку довільності поведінки дитини як суттєвої риси особистості [2].

Ігри з предметами в деякій мірі є перехідним етапом від предметної до сюжетно-рольової гри. Одні дошкільники люблять гратися з предметами побуту та домашнього вжитку, іншим до вподоби ляльки чи машинки, а є такі

діти, які не уявляють гри без іграшкових тварин чи конструктора. У грі можуть бути задіяні предмети різні за кольором, формою, розміром і матеріалом, але головною в ній є потреба дитини діяти у відповідності до втілення власних інтересів і бажань. Специфікою використання ігор такого типу є не лише розгляд предметів та маніпулювання ними, а й визначення їх функціонального призначення, виокремлення і називання складових частин.

Дидактичні ігри найпоширеніші в арсеналі педагога, адже допомагають значно розширювати світогляд дітей і збагачувати їх словниковий запас. Саме в таких іграх часто найбільш вдало узгоджуються ігрова та навчальна діяльність, поєднується ігрова й пізнавальна мотивація.

Проводячи дидактичні ігри, педагог:

- 1) вчить визначати і називати величину, форму та колір предметів;
- 2) формує узагальнюючі, числові поняття, навички лічби; закріплює вміння утворювати множини предметів, спів ставляти предмети, порівнювати їх за сенсорними ознаками, визначати просторове розташування, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, вербалізуючи власні міркування, твердження тощо;
- 3) збагачує, уточнює уявлення дошкільників про предметний світ, назви, властивості та функціональне призначення предметів; г) закріплює вміння правильно використовувати різноманітні (у т. ч. й мовленнєві) навички та вміння, отримані в ході навчання;
- 4) автоматизує вимову звуків різних груп; закріплює навички звукового та складового аналізу та синтезу, операцій слухового контролю, ймовірного прогнозування на різних рівнях;
- 5) розвиває сприймання, увагу та пам'ять різних модальностей, фонематичні уявлення, емоційно-вольову сферу, дрібну моторику; вміння дітей диференціювати мовленнєві та немовленнєві звуки; розрізняти звуки за висотою, силою, ритмом, і динамікою; визначати джерело та напрямок звучання музичних іграшок; уміння граматично правильно формулювати речення, доповнювати їх потрібними словами, адекватними за граматичною формою та значенням;
- б) виховує вміння виконувати встановлені правила, почуття колективізму, наполегливість при здійсненні мети, вміння отримувати задоволення від позитивного результату.

Дидактичні ігри з іграшками широко використовуються в роботі педагогів. Та чи інша іграшка (казковий, анімаційний ігровий персонаж), завітавши до дітей із проханням допомогти, виправити, навчити тощо, викликає у них масу позитивних емоцій і, поряд із розвитком психомовленнєвої

діяльності, формує морально-особистісні якості. Особливе місце у корекційно-розвивальному процесі відводиться спеціальним іграшкам [1], які допомагають полегшити роботу та зробити її цікавішою та ефективнішою.

Настільно-друковані ігри (пазли, кубики, лото, доміно, парні картинки тощо) зручні та доступні у використанні. Вони не потребують виготовлення педагогом дидактичного матеріалу та продумування ходу гри.

Музично-дидактичні ігри мають на меті розвиток у дітей вміння чути та розрізняти немовленнєві звуки, визначати джерело та напрямок звучання, диференціювати мелодії за висотою, силою, тембром, ритмом, динамікою (колискова, марш, танцювальна), що, в свою чергу, сприяє розвитку слухового сприймання, уваги та пам'яті дошкільників.

Інтелектуальні ігри завдяки вирішенню проблемно-пошукових і логічних завдань сприяють розвитку у дітей мисленнєвої діяльності, а це, в свою чергу, дозволяє формувати вміння адекватно встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і за допомогою мовлення обґрунтовувати свої міркування, використовуючи не тільки прості, а й складносурядні та складнопідрядні речення.

Комп'ютерні ігри поступово входять у навчально-виховний процес. За допомогою комп'ютера дітям пропонуються для засвоєння ті елементи знань, які у звичайних умовах і при звичному поданні важко або просто неможливо зрозуміти. Комп'ютерні технології дозволяють унаочнити способи та послідовність виконання дій як істотами, так і неістотами.

За допомогою педагога дитина „спілкується” з комп'ютером і виконує низку ієрархічно ускладнених завдань, розв'язання яких потребує різноманітних знань із різних розділів програми, сприяє розвитку пізнавальних процесів шляхом виконання неодноразових вправ із чітко фіксованим результатом.

Народні ігри являють собою багатющу скарбницю духовних надбань українського народу, що відображає його етнопедагогічні особливості – характер, темперамент, почуття, побут, звичаї українців, їх уявлення про світ.

Народна гра має свій погляд на людину, батьківщину, добро, уявлення про світ. Вона записала „в генах дії” не лише народні знання, а й національний характер [2]. Народні ігри багатоваріантні, адже у кожному регіоні України існує свій варіант тієї чи іншої гри. Використання в народних іграх доступного для сприймання та вимови дитячого ігрового фольклору (приспівки, заклички, потішки, приказки, примовки, небилиці, мирилки, дражнилки, лічилки, скоромовки, чистомовки, звуконаслідування, жеребкування, загадки, утішки

або забавлянки) роблять їх цікавими та ефективними для розвитку мовленнєвої діяльності вихованців кожної логопедичної групи.

За умов багаторазового повторення всього твору чи його частин, ігри такого типу дозволяють педагогам відпрацювати різноманітний як фонетичний, так і лексичний матеріал. Динамічні за змістом невеликі поетичні народні форми швидко запам'ятовуються дітьми, а залучення до виконання в іграх тих чи інших рухів (кидання камінців, кружляння, підскоки, нахили) дозволяє дошкільникам навчитися координувати рухи зі словом [4].

Корекційно-розвивальну спрямованість народних ігор посилює ще й музично-поетичний супровід. Народні ігри, особливо хороводні, характеризуються яскравим національним колоритом (костюми, відповідні атрибути), тому у дитячому садку їх часто включають до свят. Такі ігри здебільшого проводяться фронтально, звичайно з урахуванням психофізичних можливостей вихованців. Проте і без національного одягу у звичайній залі чи на майданчику такі ігри приносять дітям радість і задоволення, адже викликають безліч позитивних емоційних вражень.

Організуючи народні ігри, педагог:

- а) залучає дошкільників до витоків національної культури та духовності;
- б) збагачує словник образними словами.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що завданнями ігор у лексико-граматичній ланці мовлення:

- а) збагачення словникового запасу дітей шляхом вживання контекстуально зумовлених лексичних узагальнень на матеріалі різних частин мови (іменників, прикметників, дієслів, прислівників);
- б) розширення розуміння та вживання антонімічних, синонімічних, багатозначних значень слів на позначення різних частин мови (дієслів, прикметників, іменників, числівників);
- в) уточнення вміння вживати різні граматичні категорії (роду, числа, відмінка).

Гра є провідною діяльністю дитини-дошкільника, в процесі якої відбуваються значні позитивні зміни у психічній і соціальній сфері та здійснюється підготовка до переходу на новий, вищий щабель її всебічного, у т.ч. й мовленнєвого, розвитку, збагачення словникового запасу.

Отже, мовленнєві ігри універсальний засіб розвитку лексики у дітей дошкільного віку, який можна використовувати на заняттях з різноманітних методик, і застосовувати їх протягом усього часу перебування дітей у дошкільному закладі в усіх режимних моментах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луценко І.О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися / І. О. Луценко. - К.: Світич, 2008. - 202 с.
2. Крутій К.Л. Розвиваємо у дитини мовлення, інтелект, здібності / К.Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «Ліпс» ЛТД, 1999. – 200 с.
3. Соботович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку/ Є. Ф.Соботович // Дефектологія. – 2003. – №2. – С. 2-11.
4. Рібцун Ю. В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. – К., 2004. – Вип. 1. – С. 150–165.
5. Хватцев М. Е. Логопедия / М. Е. Хватцев. – М., 1959. – С. 140.

УДК 37.01

Шніцер А.А.
студента III курсу, напрям підготовки «Психологія»,
Мукачівський державний університет
Алмашій І.І.
старший викладач кафедри психології,
Мукачівський державний університет

ЕКОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СЕМІНАРІВ У ЗВО

В статті розглянуто екологічні характеристик екологічної складової загально університетських семінарів. Проведення семінарів розглянуто з впровадженням наступних соціально-психологічних функцій екосоціалізації: екологічна адаптація, екологічна актуалізація, активізація екологічної діяльності. Визначено те, що основною характеристикою екологоприйнятлого стилю життєдіяльності суспільства є поняття екологічна культура, яка окреслює форму природо відповідного стилю життєдіяльності

Ключові слова: науково-практичний семінар, екологічна культура, освіта, навчання.

Scientific and practical seminars include the following social and psychological functions of ecosocialization: ecological adaptation, ecological actualization, activization of ecological activity. It is pointed out that the main characteristic of the environmentally friendly lifestyle of society is the concept of

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>